

Aloite:

Ulkoistaminen läpinäkyväksi, tiedot julkisiksi ja selvitys toimintojen palauttamisesta kunnan omaksi työksi

Kunnilla on verotusoikeus kunnallisten palvelujen järjestämiseksi. Kunnat saavat myös valtionosuutta lakisääteisten palvelujen järjestämiseen. Palvelut voidaan tuottaa joko omina tai ostopalveluina, yksin tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa.

Julkiset hankinnat ovat tavaroita, palveluita tai rakennusurakoita, joita hankitaan oman organisaation ulkopuolelta. Hankintojen kilpailutus on lain mukaan tehtävä avoimesti, tasapuolisesti ja syrjimättömästi. Tällä hetkellä tarjouksista on valittava kokonaistaloudellisesti edullisin. Se voi kuitenkin tarkoittaa muutakin kuin hinnaltaan tai kustannuksiltaan halvinta. Myös hinta-laatu-suhteeltaan paras tarjous voidaan valita.

Kun kunta siirtää palvelun tuotantovastuun kokonaan tai osittain pois itseltään ulkoistamalla, se ei vapaudu lakisääteisten palveluidensa järjestämis- tai viranomaisvastuusta. Kunta on velvollinen valvomaan ulkoistettujen palvelujen laatua ja saatavuutta. Asiakaspalaute on valvonnassa tärkeä tekijä.

Palvelujen ostaminen vaatii hyvää hankintaosaamista. Ulkoistukselle on myös asetettava selkeät tavoitteet ja sen toteutuminen arvioitava tarkasti. Tämä usein jää vähemmälle. On tunnettava oma tuotanto samoin kuin markkinatkin. Kunnan on myös tunnistettava ulkoistuksen vaikutukset palvelua käyttävään kuntalaiseen ja panostettava sopimuksen aikaiseen yhteistyöhön.

Myös Siuntiossa on kustannussyihin vedoten ulkoistettu palveluja. Terveyskeskuksen vastaanotto toiminta on tosin ulkoistettu aikanaan LOST:n purkautumisen aiheuttaman nopean aikataulun vuoksi, jolloin palvelujen tuottaminen omana palveluna oli rekrytointiongelmien vuoksi vaikeaa. Sopimusrikkomuksia on kuitenkin ollut ja niistä on käyty neuvotteluja. Sote-palvelut siirtyvät vastaisuudessa hyvinvointialueiden järjestettäväksi.

Kunnilta on puuttunut yleisesti osaamista kilpailuttamisessa ja sopimusten tekemisessä eikä Siuntio ole poikkeus. Pienissä kunnissa ei ole samaa osaamista kuin isoissa mutta osaamista käytetään myös tekosyynä epäonnistuneen ulkoistuksen arviossa.

Siuntiossa on kuitenkin panostettu omaan palvelutuotannon osaamiseen erilaisilla työn tuottavuutta lisäävillä laatumenetelmillä. Väite oman palvelutuotannon tehottomuudesta verrattuna ulkoistettuun palveluun ei pidä enää paikkaansa.

Suuri ongelma on, etteivät siuntiolaiset, kuten eivät kuntapäätäjätäkään, pysty arvioimaan ostopalvelujen ja oman työn välistä kokonaiskustannusten laatu- ja hintaeroa, saati vertailla niitä. Tämä johtuu siitä, että osa hinnasta muodostuu erikseen ostettavista lisäpalveluista, joita ei ole osattu tai voitu ottaa huomioon ostosopimusta tehtäessä. Tieto ei ole avointa ja läpinäkyvää, jollaista se voisi liikesalaisuutta rikkomatta.

Lisäksi on ollut ilmeistä useissa tapauksissa, ettei Siuntion kunnalla ole ollut riittäviä voimavaroja valvoa ulkoistettujen palvelujen laatua ja saatavuutta. Siksi arviointiin ja valvontaan käytettävät resurssit on laskettava ostopalvelun kustannuksiin.

Kuntalaisten käytössä oleva palautejärjestelmä ei toimi tai sitä ei löydy helposti kunnan sivuilta.

Palvelujen ulkoistamisesta on koottu erilaisia kokemuksia (lähde: Taloussanomien/JHL):

1. Kaupunki siirsi koulu- ja vanhainkotiruokailut ateriafirmalle ja luopui toimipaikkakohtaisista keittäjistä.

Ruuan laadusta alkoi tulla huomattavasti aiempaa enemmän valituksia. Pidentyneiden kuljetusmatkojen takia lämmin ruoka tuli perille joskus kylmänä, ja toisinpäin. Ruoka myös loppui päivittäin monesta toimipisteestä.

2. Kunta alkoi hankkia katujen ja viheralueiden kunnossapitoa yksityiseltä yhtiöltä.

Odotettua runsaslumisempi talvi nosti ylläpitokulut moninkertaisiksi, koska kalliita lisätilauksia jouduttiin tekemään jatkuvasti.

3. Kunta sopi vanhuspotilaiden kuntoutuspalveluista yksityisen hoitoyhtiön kanssa.

Omaisten mielestä jatkuvasti vaihtuvat hoitajat ja vaihteleva hoidon taso hidastavat toipumista. Kunnan omassa laitoksessa potilaat paranivat nopeammin ja pystyivät palaamaan koteihinsa aiemmin.

4. Kunta ulkoisti atk- ja palkkakirjanpito palvelunsa suurelle yksityiselle palveluntuottajalle.

Samalla omat mikrotukihenkilöt poistettiin. Nyt tietokonepulmien ratkaiseminen vie viikkoja, laiteasennukset ja palkanmaksutkin tökkivät. Palveluntuottajan ilmeisesti Aasiassa sijaitseva help desk ei aina pysty antamaan neuvoja suomeksi.

5. Kunta valitsi siivouspalvelut halvimmalta tarjoajalta.

Paljastui, että yhtiöllä ei ollut tarpeeksi työntekijöitä kaikkiin kohteisiin, ja tarjouksen mukainen perussiivous oli lähinnä näennäistä siistimistä. Kunta irtisanoi palvelusopimuksen, mutta seuraavankin yrityksen kanssa oli laatupulmia. Yrityksen mukaan kunnan kiinteistöt olivat ilmoitettua heikommassa kunnossa, jolloin siivoamiseen tarvitaan huomattavasti enemmän aikaa. Kiinteistöjen muut huolto- ja remonttipalvelut oli kunnassa ulkoistettu jo muutama vuosi aiemmin.

6. Kunta tilasi vammaishoitopalvelun yksityiseltä toimijalta.

Ensimmäinen vuosi menttiin sovitulla tarjoushinnalla, seuraavana vuonna hoitopäivän hinta olikin jo 237 euroa kalliimpi kuin mitä se olisi ollut kunnan omalla väellä tehty

Siuntion kunnan ulkoistamisiin liittyy samankaltaisia ongelmia, joista seuraavassa esimerkkejä:

1. Ruokahuollon ja siivoustoimen ulkoistaminen Fazerille.

Ulkoistamista perusteltiin investointien välttämiseksi. Päätöstä tehtäessä toivottiin paikallisten tuottajien tuotteita ja korostettiin ruoan terveellisyttä ja ympäristöystävällisyyttä. Toiveet eivät ole toteutuneet. Fazerin ruokapalvelut myytiin 2019 maailman suurimpiin kuuluvalle ruokajätille Compass Groupille. Se ilmoittaa kotimaisuusasteeksi noin 50%, jossa on mukana myös työn hinta.

Ennen ulkoistamista Siuntion ruokapalvelut olivat ateriaa kohden 3,69 €, kun kuntien keskiarvo oli 2,76€. Hintaan vaikutti kuitenkin kunnan koko, pienissä kunnissa kustannukset ovat korkeammat kuin suurissa ja myös ruuan menekki. Kun kouluruoka on hyvää, menekki lisää kustannuksia.

Siuntion kouluruoka valmistettiin Svenska Skolanin tiloissa ja sitä pidettiin hyvänä ja monipuolisena.

Tekninen lautakunta ei kerro ateriahintaa vastauksessaan Kristian Parviaisen aloitteesta ruokahuollon palauttamisessa omaksi toiminnaksi. Ruoka- ja siivouspalvelun hinta oli vuonna 2016 teknisen lautakunnan vastauksen mukaan 1 230 941,00 €. Fazerin tarjous siivous- ja ruokapalvelu verollisena vuonna 2017 1 377 844,54 €. Verottomanakin eroa ostopalvelujen hyväksi ei juuri ole.

Vastauksessa sivuutetaan asiakaspalautteen sisältö. Vanhustenhuollon kotihoidon asiakkaat ovat valittaneet annosten pienuutta. Ruokatoimituksissa eri pisteisiin mm. välipalojen suhteen on ollut ongelmia. Kouluruokailussa on myös ollut ongelmia, joka ilmenee terveystarkastuksissa. Korona-aikana havaittiin vakavia puutteita siivouksessa. Siivoustoiminta on olennainen osa hyvää hoitoketjua ja hygienia osa terveellisiä toimintaympäristöjä.

Mikäli mahdollisuutta omaan ruokahuoltoon ei huolehdita vireillä olevissa sivistys- ja hyvinvointi- saati sote-kampuksen suunnittelussa, kunta ei voi halutessaan palauttaa ruokahuoltoa omaksi toiminnaksi.

2. Kiinteistöhuollon ulkoistaminen

Huolettavien kiinteistöjen määrä on Siuntiossa vähentynyt. Tekninen toimisto käyttää hyväksi Granlund Manager-järjestelmä, jolla seurataan tarvittavia huoltotoimenpiteitä.

Ostettaviin palveluihin ei kuitenkaan kuulu välttämättä korjaustoimenpiteet. Ostettava yhden kiinteistöhuollon työntekijän panos (omana toimintana 24/7 kolmen työpanos) on näin ollen alimitoitettu, koska kiinteistöt tarvitsevat valvonnan ohella myös huoltoa. Ulkoistussopimuksilla ei ole voitu turvata ripeää havaittujen ongelmien korjaamista, saati paikallistuntemusta niin, että hyvä kommunikaatio eri toimipisteissä sujuisi. Valtuustolle esitettävät luvut ovat näinollen osin harhaanjohtavat, joskin erikoisosaamisen ostaminen on perusteltua.

3. Varhaiskasvatuksen järjestäminen Störsvikissä

Touhula-päiväkoti avattiin Siuntion Störsvikissä 70-paikkaisena. Vain puolet päiväkotipaikoista oli käytössä, koska ulkopuolista kysyntää ei ollut. Kesällä 2020 Touhula-päiväkodit hakeutuivat yrityssaneeraukseen ja yksikkö Störsvikissä suljettiin. Kunta joutuu todennäköisesti järjestämään nyt varhaiskasvatuksen palveluita kiinteistössä, joka on tarpeeseen nähden aivan liian suuri ja ottamaan vastuulleen virheinvestoinnin kustannukset.

4. Kunnan katualueiden ja niihin liittyvien viheralueiden hoidon ulkoistaminen

Siuntion kunta on ostanut palveluita yrittäjältä, joita se ei kuitenkaan ole saanut. Vireillä on ollut sakko- ja korvausmaksuja. Hoitamattomuus on näkynyt kuntakeskuksen epäsiisteytenä ja viihtymättömyytenä.

Ulkoistamisissa on epäonnistuttu erityisesti siksi, että ostopalvelujen tuottaja ei tunne paikallisia olosuhteita eikä kunta ole onnistunut laadun valvonnassa tai ymmärtänyt viranomaisvastuutaan. Tämä johtuu osin siksi, että kilpailutuksessa isot toimijat pärjäävät paremmin kuin paikalliset yrittäjät. Näin esimerkiksi myös Siuntion ruokahuollon osalta.

Edelle olevan perusteella esitämme, että:

1. Siuntiossa laaditaan selvitys ulkoistetuista palveluista sekä tehdään oman ja ulkoistetun palvelujen kokonaishintavertailu avoimeksi ja läpinäkyväksi. Selvityksessä tulee raportoida myös, miten sopimuksen toteutumista on arvioitu ja valvottu laatua ja laskea se ulkoistetun palvelun kustannuksiin.
2. Palautetaan ulkoistettuja palveluja kunnan omaksi toiminnoksi, ellei ulkoistettu palvelu ole hinta-laatusuhteeltaan merkittävästi edullisempi verrattuna kunnan omaan toimintaan tai ei edellytä tiettyä erikoisosaamista.
3. Kunnan sivuilta tulee löytyä tiedot ulkoistetuista palveluista ja vastuullisista valvovista kunnan viranomaisista.
4. Varaudutaan tilajärjestelyin siihen, että kuntapäättäjällä on aina mahdollisuus toteuttaa palveluita myös omana toimintana.
5. Kun selvitystä varten tutkitaan huolellisesti ulkoistettujen toimintojen toimivuus ja havaitut epäkohdat, tutkimuksessa kysytään näkemyksiä myös palvelujen käyttäjiltä ja tarvittaessa myös heidän omailtaan.

Siuntio 19.10.2020

Sosialidemokraattinen valtuustoryhmä

Vasemmistoliiton valtuustoryhmä